

YOLU TRABZON'DAN GEÇENLER

-I-

Ressam-Prof. Aydın AYAN

Çağdaş Türk Resim ve Heykel Sanatının çıkış noktasını taş çatlasa Tanzimat Dönemi'ne dek geriye götürebiliriz. Ondan önce resim adına yapılanlar el yazması kitapların sayfalarını süsleyen ve en kabadayısı kitap sayfalarının boyutlarında olan minyatürlerdir. Minyatür deyince hemen aklımıza herkesin ulaşabileceği Devlet-i Ali Osman'ın her yöresinde üretilebilen ve geniş kitlenin istem-sunum olgusu ile bağlantılı bir resim türü gelmesin. El yazması kitaplar da, bu kitapların içinde yer alan minyatürler de devletin ileri gelenlerinin; padişah, sadrazam, vezirler ve benzeri üst kademe yöneticilerin yaşadıkları ve kendi ilgi alanlarıyla bağlantılı bir kültürel çevre yarattıkları, payitahtın bulunduğu (Edirne, İstanbul gibi) sayılı kentlerdeki nakkaşhanelerde (resim atölyeleri) üretilmekteydi. Her ne olmuş ve nasıl olmuşsa (somut gerekçe ve dayanakları başlı başına bir yazı konusudur) 18. yüzyılın ortalarında ivme kazanan Batı'ya dönük ilgi, özellikle de 19. yüzyılın ortalarından sonra yağlıboya ile genellikle tuval üzerine yapılan, Batı'da daha önce çok başarılı örneklerine rastlanan bir resim türünün Osmanlı'da da ilgi görmesini sağladı. Önce saray çevresinden figürsüz görünüş (manzara) resimlerinin yoğunlukta olduğu çalışmalar yapılırken, zaman içinde buna, iç mekân (enteriyör), ölüdoğa (natürmort), portre ve insan figürlü kompozisyonlar ile son olarak da "çıplak" (nü) izlekli (temalı) resimler eklendi.

Cumhuriyet kurulana dek sanatın neredeyse tek merkezi konumundaki İstanbul kenti ile sınırlı olan resim üretimi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurtuluş yılları sonrasındaki "Kuruluş" yıllarında, önce genç Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olan Ankara'ya ve daha sonra da daha başka kentlere yayıldı.

Bu yaygınlaşma sürecindeki resim üretim merkezlerinden en önde geleni olmasa da ressam yetişmesi için özel bir gizil gücü olduğu tartışılmaz bir gerçek olan Doğu Karadeniz Bölgesi, özellikle de Trabzon ili, Türk resim sanatı içinde üzerinde önemle durulmaya, sosyoekonomik ve sosyokültürel dayanakları enikonu araştırılmaya değer ayrıcalıklı bir nitelik kazandı.

Doğu Karadeniz ve Trabzon deyince akla birçok ressam, az sayıda heykeltıraş gelir. Ülkemizdeki heykeltıraşların çoğu Akdeniz Bölgesi doğumludur. Akdeniz Bölgesi'nin Ege Bölgesi ile birlikte milattan öncesindeki heykel üretimi açısından Anadolu uygarlıklarının en verimli bölgelerinden biri olması nedeniyle bu anlaşılabilir bir durumdur. Ressamlar ise İstanbul,

Ankara, İzmir gibi nüfus yoğunluğu fazla olan büyük iller dışta bırakılırsa genel olarak Doğu Karadeniz Bölgesi, özel olarak da Trabzon ili kökenlidirler. Bu durumun kaynağında var olan temel etkenin ne olduğu sorusuna verilebilecek hemen anlaşılabilir net bir yanıt ben bulamıyorum; bugüne dek bu konuya açıklık getirmiş bir araştırmacıya da rastlamadım. Bu konu başlı başına bir araştırma konusu olsa gerek.

Trabzon ve ressam deyince ilk akla gelen isim Bedri Rahmi Eyüboğlu'dur. Öyleyse Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Trabzon'a ilişkin bir şiiri ile başlayalım.

TRABZON DEYİNCE

*Trabzon deyince aklıma bir salkım kareymiş gelir
Bahçeler dolusu zindan yeşili
İçin için kandil kandil ballanır
Kandiller içinde bir kandil yanar
Bir kız deli gibi koşmaya başlar
Yanaklarında Amoftaların alı
Dudaklarında kareymişlerin moru
Göğsünde...elinin körü
.....
Trabzon deyince aklıma Faroz gelir
Kara kara kazanlar hatırlarım dizi dizi
Kurşun gibi ağır bir balık yağı kokusu
Kırar kolunuzu kanadınızı
Hantal bir bulut güç bela havalanır
Bulutun içinde yüzlerce yunus ağır ağır
Yarım kalmış bir deniz türküsünü
Deniz dibi yeşilini katran morunu
Gök mavisine katmaktadır
Sonra ağır başlı zinosların bembeyaz uğultusu
Dünyanın bütün denizlerinde yetim yapayalnız
Dünyanın her yerinde beyaz sesiz sevimli
Martıya zinos derdik değil mi?¹*

¹ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, "Dol Karabakır Dol" Bütün Şiirleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, İstanbul, s.319,321

Bilindiği gibi; büyük uygarlıklar sosyoekonomik, sosyokültürel, tarihsel ve coğrafi nedenlere bağlı olarak çoğunlukla suyun bulunduğu yerlerde doğmuş, büyük kentler suyun ve ana yolların denize kavuştuğu yörelerde kurulmuştur. Bu bağlamda hem bir liman kenti hem de İpek Yolu üzerinde olması nedeniyle Trabzon kenti tarihin her döneminde önemini koruyabilmiş ve uygarlık sahnesinde yer alabilmiş kuruluş tarihi çok eskilere dayanan bir kent olarak hep ilgi odağı olmuştur.

Ünlü komutan ve yazar Ksenophon “Anabasis, Onbinlerin Dönüşü” diye bilinen kitabında, İsa’dan Önce IV. Yüzyılda Trabzon’dan ve Trabzon çevresinde yaşadıklarından şöyle söz eder:

“Doruğa ulaşan Yunanlılar bol erzak dolu birçok köyde konakladılar. 20. Bu köylerde onları şaşırtan bir tek şeyle karşılaştılar: Birçok kovan vardı ve bu kovanlardaki peteklerden bal yiyen askerler kustular, ishal oldular ve içlerinden hiç biri ayakta duramıyordu; az yiyenler kör kütük sarhoş olmuş insanlara, çok yiyenler azgın çılgınlara, hatta can çekişen insanlara benziyorlardı. 21. Bu durumda birçoğu bir bozgun sonrasındaymış gibi yere serilmiş büyük bir umutsuzluk başlamıştı. Ertesi gün kimsenin ölmediği görüldü ve yaklaşık olarak bir gün önce başladığı saatte geçti. Üçüncü ve dördüncü gün müşhil almış gibi bitkin düşmüş halde ayaklandılar (27) 22. Oradan iki günde yedi fersenk aşırıp deniz kıyısında Yunan şehri Trapezos’a ulaştılar.”²

Söylemek bile fazla, bilenler, tanıyanlar, yaşamış olanlar, o yöre insanları bilirler Trabzon deli bal tadındadır; gidenleri görenleri sarhoş eder. Onlar, yani Trabzonlular zaten her daim deli bal yemiş gibidirler. Karadeniz’in dalgalarına benzerler; esip üfürmeye, coşup oynamaya hazırdırlar. Bazı doğanın bin bir rengine bürünürler, bazı coğrafyanın bin bir engebesine uyum sağlarlar, kemeçe eşliğinde horon’da coşarlar, iner çıkarlar, çıkar inerler. Yaşamla oyun oynarlar, oyun oynarken yaşarlar... Adına bazen “düz horon”, bazen “atlama”, bazen “sallama”, bazen “sıksara” derler. Şimdilerde ise “Trabzon kolbastısı”...

Horon’un en coşkulu yerindeydiler, birbirlerine baktılar, göz göze geldiler; göze geldiler. *“Baharın oğlu Adonis içine çam kokusu sinmiş kar sularından içiyordu. Gizemli bir sesle duraladı. Ses yere eğilmiş çam dalları arasından geliyordu. Yabani fındık ağaçlarından yapılmış sepetlerin koro halindeki ezgisi teke ayaklı Pan’ın kavalından çıkan sese karışıyordu. Bu, ormanın sesiydi. Adonis kış uykusundan henüz uyanmış olmasa bu sesle neredeyse yeniden uykuya dalacaktı.*

² Ksenophon, “Anabasis, Onbinlerin Dönüşü, Büyük Klasikler 12, Hürriyet Yayınları, Eylül 1974, İstanbul, s.146

Pan'ın kavalından dökülen gizemli ses gittikçe azaldı. Sepetlerin ezgisi, sepetlerin üzerine bağlanan beşiklerin ninnisi kapladı ortalığı. Sesler görüntüye dönüştü. Doğanın renkli giysilerine sepetleri örten bohçaların renkleri eklendi. Kardelenler biraz daha boy attı, bohçalar bahar dallarına, çifin sarısına, orman güllerine dönüştü, Çoruh'tan Sakarya'ya dek bir fisiltı dolaşmaya başladı ormanda: "Adonis Karadeniz Bölgesi'nde doğmuş olmalı, Adonis Karadeniz Bölgesi'nde doğmuş olmalı, Adonis..."³

-II-

Adonis ya da Hızır İlyas (Hıdrellez), İhtar, Kibele ya da Amazonlar kraliçesi Karadeniz Bölgesi'nde, Trabzon'da doğmuş olmalı...Bu düşünce, yakıştırmaya dayalı bir fantezi olsa da Türkiye'deki ressamların oldukça kabarık sayıdaki bir kesiminin Trabzonlu olduğu ya da "yollarının Trabzon'dan geçtiği" bir gerçek.

Doğum yeri özgeçmişinde Görele olarak yazılsa da Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun Trabzonlu olduğu gibi... Trabzonlu olmayıp Trabzon Sultanisi'nde resim öğretmenliği yapmış olan, "Yurt Gezileri" programı sırasında yolu Trabzon'dan geçen, ya da Trabzon doğumlu olmayıp da Trabzon Lisesi'nden mezun olan çok sayıda ressam var. Bunların çoğu Bedri Rahmi'nin açtığı yoldan geçerek Cumhuriyet Dönemi boyunca daha pek çok Karadenizli ya da Trabzonlu ressam gibi Türk Resim Sanatı içinde yerlerini almışlardır. Bunların arasında "deli bal yiyen"i de var, sessiz sedasız kozasını öreni de... Ancak ayırım yapmadan, tümünün, en gösterişsiz duranın ve en halim selim olanın bile yüreğinde fırtınalar, boranlar, karayeller estiği de ayrı bir konu...

Karadenizli (sanatçı) sevgiyle, coşkuyla, aşkla, tutkuyla sarılır işine, hedeflediğine ulaşmadan rahat etmez, edemez. Horon oynarken de, doğayla boğuşurken de, sanatsal üretimde bulunurken de yaşadığı gibi yaratır, yarattığı gibi yaşar; tutkuyla...

Bilindiği gibi resim sanatı -özel durumlar dışında- tekil, bireysel bir üretilerdir. Üretim süreci boyunca ressamın karışanı, görüşeni, yönlendireni -genellikle- olmaz. Ressam(lar), bu süreçte dağlara, tepelere, çayırlara, bayırlara, tarlalara, meralara, ormanlara, yalçın kayalıklara serpiştirilmiş kiremit damlı ahşap evler gibi doğa koşullarına açık ve yapayalnızdır(lar). Bu koşullarda yetişmiş her Karadenizli ressam ayrı bir birey, yani kendisinin efendisi olduğunun sonuna kadar farkındadır. Kendisinden başka yetke tanımaz; ne ağası, paşası vardır, ne de beyi... Karadeniz'in sarp ve varsıl

³ Aydın AYAN, Eğitim Oluşum Süreci, "Aydın Ayan 'Sisyphos'un Direnci 35. Sanat Yılı Retrospektif Sergisi", İş Bankası Kültür Yayınları, No:100, 2007, İstanbul, s.27

doğasından ve özellikle de Trabzon'dan bu kadar çok sayıda ressamın sıyrılıp çıkmış olmasındaki belirleyici etken(ler) belki de bu noktada aranmalıdır:

Bu nedenle, genellikle Karadenizli özellikle Trabzonlu sanatçıları düşündüğümde bu sanatçıların sayısal fazlalıkları ve ortaya koydukları işlerdeki özgün yaklaşımı onların bireyselliklerinin, çalışkanlıklarının, sonuca yönelik kararlılıklarının ve ısrarcı tavırlarının, zaman zaman yanlış yapma pahasına “ben de varım, her koşulda kendimi var edebilirim” diyebilmelerinin, sarsılmaz özgüvenlerinin bir göstergesi ve sonucu olarak algılarım ben.

Evet gerçek ressam, has sanatçı yaşamıyla ve ortaya koyduğu yapıt(lar)la “yalan” söylemeyen kişidir. “Yalan yaşam” ne kadar süre kendini kamufle edebilir, ne kadar gizleyebilir, böylesi bir yaşamla insanlar ne kadar süre aldatılabilir ki? Yaşamın da sanatın da sahtesi kendisini er geç ele verir. Çünkü yaşam da sanat da “gerçek”ler üzerine kuruludur. Yaşam da sanat da sahici olmayı bir süre sonra safra olarak bünyesinden atıverir.

Bu bağlamda, eleğin üzerinde kalanlara baktığımızda Karadeniz'den ve Trabzon'dan çok sayıda sanatçının çıkmış olması sosyoekonomik, sosyokültürel, tarihsel ve coğrafi etkenlerin yanında yaşadıkları gibi, tutkuyla üretimde bulunmalarıyla, sahici yapıtlar ortaya koymalarıyla açıklanabilir ayrıca...

Örnekler öyle çok ki... Kimleri sayalım, önce kime değinelim?

Önce tabii ki Bedri Rahmi Eyüboğlu'na değinmeliyiz. Ama ondan önce de “Yolu Trabzon'dan Geçenler” olmuş. İlk akla gelen isim: Zeki Kocamemi.

Burada has ressam ve has marangoz Zeki Kocamemi'nin özgeçmişinden söz edecek değiliz elbet. Trabzon Lisesi'ndeki resim öğretmenliğine değineceğiz kısaca.

Kocamemi, Almanya dönüşünde, 1927 yılında Trabzon Lisesi'nin resim öğretmenliğine atanmış ve öğretmenlikte bir yılı doldurmadan istifasının verip, İstanbul'a dönmüş ama Trabzon'da bulunduğu kısa sürede bile anımsanmaya değer çalışmalar yapmıştır. Ders yılı sonunda öğrencilerin sahneye koydukları “Eşber” isimli oyuna yaptığı dekorla geniş bir beğeni kazanmıştır.

Bunun da ötesinde geleceğin ünlü ressamı Bedri Rahmi Eyüboğlu'nu dolaylı olarak etkilemiş ve belki de ressamlığı meslek olarak seçmesine farkında olmadan yol açmıştır.

“Yılsonuna doğru çok genç bir resim öğretmeni geldi. İlk defa o aramızdan birisini model olarak yazı tahtasının önüne oturttu (...) Laboratuvar aletleri üstüne ihtisas yapan sınıf birincilerinde bir telaş, bir kıyamet, sormayın!: Neresinden başlamalı, ağızından mı, burnundan mı, kulaklarından mı, yalnız baş mı, bütün gövde mi? (...)

Sınıfın o günkü halini hiç unutmam! (...)

Eli cetvelsiz, dili yumuşak, konuşurken kızaran genç öğretmenimiz, bugün Akademimizin en kıymetli hocalarından Zeki Kocamemi'nin ta kendisi idi.”⁴

Bedri Rahmi geçmişin değerlendirmesini yaparken Trabzon Lisesi'ndeki genç öğretmeni Zeki Kocamemi'yi böyle anımsıyor.

Daha sonraki yıllarda “Yurt Gezileri Programı” çerçevesinde Mahmut Cuda'nın yolu Trabzon'a düşecek ve bugün MSGSÜ İstanbul Resim Heykel Müzesi Koleksiyonunda yer alan “Trabzon Limanı” konulu resmini o yıllarda yapacaktır. Kayıhan Keskinok ise gene 50'li yıllarda Trabzon Lisesi'ndeki öğretmenlik sürecinde öğrencilerin resmi meslek seçmelerinde yönlendirici bir işlev yüklenecektir..

Hoş bir sada bırakarak sonsuzluğa yürüyen, isimleri Türk Resim sanatı içinde yer almayanlar ise apayrı bir konudur.

Gene Karadenizli ve Trabzonlu ressamların ayırt edici özelliklerinden söz ederek sürdürülim yazımızı. Bir orman köyünde, küçük bir kasabada, ya da kent merkezinde doğar, aş yerine boya yer, renk yer, biçim yer, varsa yoksa “işim” yani resim der, doymamışsa daha da çalışır, çabalar, devletin kuramadığı müzeyi kurar. Deli bal yiyeni, geçici sarhoşluğa sık sık yakalanana çoktur. “Veli”si de...Aklını ve yüreğini yaptığı işe koyup çalışan, üreten “veli” değil de nedir ki?... Hele bir de hem bağımı bahçemi kurar, sirkemi, şarabımı hazırlar, sonra da herkesle birlikte içerim” diyen, müzesini kuran resamlara ve şairlere ne demeli? İsteyen veli desin, isteyen deli, isteyen deli deli tepeli...Baş göz üstüne!...

Türkiye'de başka hiçbir sanatçının gerçekleştiremediği projeleri düşleyip gerçekleştirerek boya resimden baskı resme, mozaikten beton rölyefe, yazma baskılardan seramiklere, gazete dergi yazılarından şiire, hocalığa dek pek çok alana el atıp da geriye coşkulu, lirizm yüklü, yaşamdan ve

⁴ Tuğran EROL, “Bedri Rahmi Eyüboğlu”, Cem Yayınevi, İstanbul, 1984, s.18

düş gücünden beslenen sanatsal üretimler bırakarak tümünden yüzünün akıyla çıkan kim? Bir Trabzonlu: Bedri Rahmi Eyüboğlu.

İstanbul'da İMOGA adıyla Türkiye'nin ilk ve tek Grafik Sanatlar Müzesini kuran kim? Gene bir Trabzonlu; Özgün Baskı Resim denince Türkiye'de ilk akla gelen isimlerden biri: Süleyman Saim Tekcan.

Devletin yapamadığını, ya da yapmadığını yapmayı kafasına koyan, göz nurunu, alın terini, el emeğini, yüreğini yaptığı işe, resminin ruhuna katık edip Ankara'da Türkiye'nin Resim Heykel Müzesi olarak tasarılanmış ilk müze binasını kendi resimlerini sergilemek için yaptıran kim? Gene bir Trabzonlu: Usta Ressam Mustafa Ayaz.

21. yüzyıl Türkiye'sinde çok çocuk doğurmanın erdeminden söz eden yöneticilerin ve çok zenginlerin düşünemediği ya da düşünüp de yapamadığını İstanbul'un Anadolu Yakasında "Oyuncak Müzesi"ni kurarak gerçekleştiren kim? Düş kuran ve düşünüyü gerçeğe dönüştürebilen Trabzonlu bir şair: Sunay Akın.

Türk Resim Sanatının Orhan Peker ve benzeri daha pek çok önemli ismi gene Trabzon'un havasını solumuş, suyunu içmişler arasından çıkmıştır. "Ne öğrendimse Akademi'nin bahçesindeki manolya ağacından öğrendim" diyerek almış olduğu sanat eğitiminden fazlasını doğada ve kendi içinde bulduğunu söyleyen, bir güvercinin gözündeki pırıltıyı da, bir manda ya da bir Denizli horozunu da, Aşık Veysel ve sazını da, bir kumru ile bir kozalağı da, bir duvarın dibine sığınmış "zavallı" bir fidanı da, Aliye Berger portresini de aynı ustalıklı ve duyarlılıkla resme dönüştürüp yaptıkları ve ürettikleriyle adını Türk Resmi içinde büyük ustaya çıkararak Okran Peker de Trabzonlu...

Daha yirmili yaşlarının ikinci yarısında yaptığı "Kuşyemi Satıcısı", "Elektrik İşkencesi", "Büyük Nutkun Yorumu", "Ay Karanlık", "Bir Memleketin Simgesel Portresi" ve benzeri resimleriyle ünlenip adını Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi'ne, Meydan Larousse'a, Das Bertelsman'a yazdıran ressam Aydın Ayan nereli? O da Trabzonlu.

Yetmişli yılların çalkantılı, çatışmalı Türkiye ortamını protest nitelikli anıtsal insan figürlü resimleriyle betimleyen ve daha sonraki "çiçekçi" ve "deniz resimleri"yle enginlere açılan ressam Nedret Sekban da Trabzonlu.

Figürücü ressam grupu içinde yer alan, “Niyetçi” konulu resimleri, Öz Portre’li (Otoportre) kompozisyonları ve özellikle sanat üzerine yazdığı yazılarıyla büyük ses getiren ressam Ali Kemal İskender nereli? O da Trabzonlu.

Az üreten, ancak yaptığı resimlerin çoğu başyapıt niteliği taşıyan ressam Alaattin Aksoy da Trabzonlu.

Resimlerindeki boyasallık ve renk kullanımıyla Türk Resmi içinde kendine özgü ustalıklı bir yer edinen ressam Ali Candaş da Trabzonlu.

İçine bir tutam Bedri Rahmi Atölyesi havası kattıktan sonra Hundertwasser’ı Karadeniz’in doğasıyla sentezleyip yepyeni ve kendine özgü bir resimsel dünya kuran Yusuf Katipoğlu da...

Soyutlama dozu ağırlıklı, çarpıcı (expresive) ve dinamik figürleriyle Türk resmi içinde usta ressam ve “MATA” olarak markalaşan Mustafa Ata da Trabzonlu.

Yaşamın gözden kaçan ayrıntılarından yoğun bir resim işçiliğiyle beslenmiş fantastik yapıtlar üreten İbrahim Örs’ de...

Karadeniz doğasının organik formları benzeri kıvrak ve dinamik yapıdaki çizgileriyle “desen budur” dedirten Mehmet Özer’ de Tarbzon’dan yolu geçenlerden.

“Hiçlik Üzerine Kurulan Boş Hayaller”i “Ölü Şehrin Çiçekleri” konulu resimleriyle bezeyip şiirsel- anlatımcı bir yaklaşımla görselleştirip kendisinden sonraki kuşağı etkileme becerisi gösteren Burhan Uygur’ da...

Kendine özgü dünyasında yaşadığı gibi yaratan, lirik ve fantastik resimleriyle şiirsel ve renkli bir atmosfer kuran ressam Muzaffer Akyol’ da Trabzonlu.

Karadeniz’in mezzralarından, yaylarından esintilerle; mavi gökyüzünün, yeşil Karadeniz doğasının, beyaz karların ve bulutların rengidir deyip “ mavi- yeşil- beyaz” ağırlıklı resimler yapan Uzakdoğu resmi yalınlığıyla “Frankofon” luğu ustalıklı uzlaştıran Veysel Günay da...

Kişiliği ve özgün baskı resimlerindeki ustalığı ile örnek bir kimlik sergileyen Atilla Atar da...

Önce çizdiği karikatürlerle, daha sonra” Sidikli Olimpiya”, “İkarus’un Düşüşü” ve “Reverans” gibi resimleriyle çıkmış olduğu sanat yolculuğunu kavramsal bir boyuta taşıyıp, siyah kadife üçgen bir tuvale indirgenmiş “Güler Sabancı Portresi” ile sonuçlandıran ve yaptıklarıyla ses getirebilen Şenol Yorozlu da...

Seramik eğitimi alarak çıkmış olduğu sanat yolculuğunu daha sonra Orhan Peker’in genleriyle harmanlayıp Mehmet Siyahkalem tiplerleriyle pekiştirdikten sonra dışavurumcu bir “boya canavarı”na ya da “demon”a dönüşen büyük boyutlu kompozisyonların ressamı Yavuz Tanyeli de Trabzonlu...

“Deli bal yemiş” resamlardan bir diğeri de kabına sığmaz kişiliği ile resimlerindeki çok renkli biçemi ustalıkla uzlaştırabilen Sali(h) Turan da...

Tekstil endüstrisinden çıkmış olduğu yolculuğu büyük bir sabrın ve dikkatli bir gözün ilmik ilmik beslediği bir yaklaşımla teknelerin ve deniz insanlarının betimine dönüştüren Mustafa Sekban da...

“Her ne var ise desende var” diyerek çizdiklerinden kendisine bir dünya oluşturan Serap Murathanoğlu Eyrenci de Trabzonlu...

Kemençenin sesine uymuş Karadenizin ritmik dalgaları benzeri heyecanlı yapısıyla uçarı bir fırçanın peşinde ve renkli bir palet eşliğinde denizi ve gökyüzünü resmeden Alaybey Karoğlu’ da ...

Güçlü bir desenle boyaya hükmedebilme yetisini harmanlayarak az ama öz kompozisyonlar üreten Mustafa Orkun Müftüoğlu’da Trabzonlu...

Yazının başında heykeltraşların daha çok Akdeniz Bölgesi’nden çıktığını belirtmiştim Çanakkale Şehitleri için yapmış olduğu anıtsal kabartma (rölyef) ve yontularıyla bilinen Trabzonlu Heykeltraş Azmi Sekban benzeri “çizgi dışı” olanlar bu kuralı bozmaz elbet...

Türk Seramik Sanatının büyük ustası, duayeni, on parmağından on ulu seramik pınarı çıkan Hamiye Çolakoğlu nereli? O da Trabzonlu...

Osman Akbay, Abit Güner, Necmettin Özlü, Tunç Tanışık, Osman Altıntaş, Adil Salih, Hakan Esmer, Saldıran Özmen, Evren Sel, Nevzat Atalay, Mustafa Saim Aktuğ, Raif Kalyoncu, Burcu Ayan Ergen, Hayri Ağan... ve isimlerini anımsayamadığımız daha nice ressam, heykeltıraş ve seramik sanatçısı çıkmıştır Trabzon'dan...

Hepsine ayrı ayrı selam olsun...

-III-

Yazımızı başladığımız gibi, Bedri Rahmi Eyüboğlu'dan bir alıntıyla sürdürelim:

“Anadolu'nun yüzü gülen şehrinde o güzel yapıları kuran Rumlar Ermeniler var ya, onlarda çocuklarını Avrupalara, Amerikalara yükseköğretime göndermişler. Ama bu çocukların hepsi İstanbul'dan transit geçip soluğu gene Anadolu'da almışlar. İstanbul'u küçük gördükleri için değil, doğup büyüdüğü yerlerde mükemmel bir hayat sürdükleri için...”

Benim babam Trabzon mebusu idi. Bir ara piyanoya karşı dayanılmaz bir sevgi duymuştum. Piyanomuz yoktu. Masanın üstüne tuşları çizer, parmak egzersizleri yapardım. Komşumuz Rum'un evinde küçük, büyük iki piyano vardı. Ve kendileri gübre üstüne çalışırlardı!...

Diyeceğim şudur ki dostlar, bizler memleketten bir çıktık mı pir çıkıyoruz. Peki memleketin aydın çocukları birbiri arkasından İstanbul'a, Ankara'ya yerleşirse o güzel yapıları kim kuracak? Trabzon'un Maçka ilçesinde doğmuş aydın, Maçka'ya ömrü billah uğramazsa piyanoyu Maçka'ya kim götürecektir? Kemeçeye, horona can kurban ama, bütün bir ömür boyu da horon çekilmez ki.”⁵

Fazla söze ne gerek! Söylenecek en önemli sözü gene Bedri Rahmi Eyüboğlu söyledi, kanayan yaranın kaynağına o parmak bastı.

Ama şu da bir gerçek; genelde sanatçılar, özelde Trabzonlu sanatçılar özverilidirler, vericidirler... Bu sanatçılarla “Müze” de kurulur, “Üniversite” de... Üstelik bağış yapıtlarıyla müzenin içini donatmaktan da kaçınmazlar... Yeter ki Trabzon'da “Müze” demeye layık mekanlar yapılsın. Trabzonlu üst düzey yöneticiler, yerel yönetimler, Trabzonlu iş adamları ve koleksiyonerler bu düşünceye destek versinler, ellerini taşın altına koysunlar. Yeter ki düşü kurulan müzeler kurulduktan sonra iyi ve doğru yönetilsin... Yeter ki birilerinin yaptığı diğerleri yıkmasın...

Hepimiz biliyoruz; başka Trabzon yok...

“Gitmesek de, görmesek de...” o kent bizim kentimizdir.

⁵ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Tezek”, Bilgi Yayın Evi, Birinci Basım, Aralık 1975, Ankara, s.121-122

IV

Bir süre önce ressam dost Muzaffer Akyol telefon etti; Orhan Peker'in 1977 yılında Tıglat Sanat Galerisi'ndeki sergi açılışında, Yusuf Katıpoğlu'nun da bulunduğu bir ortamda Karadenizli ressamların çokluğundan söz edilirken Orhan Peker'in "Karadeniz'e Kıyısı Olan Ülke Sanatçıları Oluşumu ya da Birliđi" gibi bir örgütlenmeye gidilmesi gerekir" dediğini aktardı.

Sanatçı düş kuran kişidir. Ama sanatçının büyüklüğü düş kurarken değil, düşünü gerçekleştirdiğinde amacına ulaşır. Müzesi olan sanatçı Süleyman Saim Tekcan'ın öncülüğünde birkaç yıl önce düş kuran Trabzonlu bazı sanatçılar, yöneticiler, bürokratlar ve iş adamları Orhan Peker'in yıllar önceki özlemine koşut bir düşünceyle bir girişim başlattılar. Amaç, Trabzon'a bir Çağdaş Sanatlar (Resim-Heykel-Seramik) Müzesi kurulmasıydı. "Yolu Trabzon'dan Geçenler Sergisi" bunun için düşünölmüştü. Özlenen, düşünölen, istenen ne yazık ki henüz gerçekleştirilemedi.

SONUÇ VE ÖNERİ LER:

Hedeflenen şey Trabzon'da bir Trabzon Çağdaş Sanatlar Müzesi kurulmasıysa önce yapılması gereken bir dizi iş var demektir. Yapılması gerekenleri kolaylarından başlayarak sıralayalım:

1. Aşama: İstanbul, Ankara, Trabzon vb. gibi Türkiye'nin önemli kentlerinde "Yolu Trabzon'dan Geçenler Sergisi"ni yinelemek, kitabını hazırlamak ve kamuoyu oluşturmak.
2. Aşama: Trabzon'da Çalıştaylar düzenlemek ve –sadece Trabzon'un değil- tüm Karadeniz Bölgesi sanatçılarının Türkiye'nin önemli kentlerinde sanatsal düzeyi yüksek, kataloglu, toplu sergilerini açmak.
3. Aşama: Yeri gelmişken, TBMM Başkanlarından Sayın Necmettin Karaduman ve Çalışma Bakanlarımızdan değerli insan Ali Rıza Uzuner başta olmak üzere KEİAP projesinde/oluşumunda emekleri geçenleri anımsayarak Karadeniz'e kıyısı olan ülke sanatçılarının katılımıyla Trabzon'da Çalıştaylar düzenlemek ve hem Türkiye'de hem de Karadeniz'e kıyısı olan ölkelerde sanatsal düzeyi yüksek, kataloglu, toplu sergiler açmak.
4. Aşama: Açılan sergilerden ve düzenlenen çalıştaylardan kurulması hedeflenen Trabzon Çağdaş Sanatlar Müzesi için bağış nitelikli yapıtların yanında işadamlarının katkılarıyla

sanatçısını iyi temsil eden ve müzedeki koleksiyona değer katabilecek yapıtlar satın almak.

5. Aşama: Bir yandan bu çalışmalar yürütülürken, eş güdümlü olarak öte yandan da Trabzon Çağdaş Sanatlar Müzesi için uygun yer ve mekan aramak. Müze için restore edilebilecek uygun bina bulunamazsa, yer temini sonrasında bir yarışma açılarak yapılacak müzeyi projelendirmek ve hayata geçirmek.

Fazla söze ne gerek. Bunca sanatçısı olan, tarihin her döneminde önemini koruyabilen Trabzon kentine bir Çağdaş Sanatlar Müzesi yakışmaz mı ? Unutmayalım, “Sanat bir lüks değil bir gereksinimdir”.

Mustafa Kemal Atatürk’ün özdeyişi ile bitirelim yazımızı: “Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir”.

Ressam-Prof. Dr. Aydın AYAN